

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 619/1-ХIII/4 16.05.2013. године	
---	--

На основу члана 221. став 1. алинеја 16. и члана 266. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој V редовној седници, одржаној дана 16.05.2013. године, донело следећу

О Д Л У К У

Прихвата се Извештај комисије са оценом докторске дисертације: РЕХАБИЛИТАЦИЈА КУЛТУРНОГ РЕЛАТИВИЗМА У САВРЕМЕНИМ АНТРОПОЛОШКИМ ИСТРАЖИВАЊИМА ИСЛАМА, кандидата Марка Пишева и одобрава усмена одбрана.

Универзитет је дао сагласност на предлог теме 01.11.2011. године.

Кандидат Марко Пишев објавио је рад: Исправним путем кроз област греха: ислам, биоетика и нове репродуктивне технологије, Етноантрополошки проблеми 5(3), (2010), стр. 133-163.

Ова се одлука упућује Стручном већу Универзитета на сагласност.

<u>Доставити:</u> 1x Универзитету у Београду 1x Комисији 1x Стручном сараднику за докторске дисертације 1x Шефу Одсека за правне послове 1x Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Милош Арсенијевић
---	--

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
04/1-2 бр.6/2326	Веће научних области
(број захтева)	друштвено-хуманистичких наука
17.05.2013.	(Назив већа научних области коме се захтев упућује)
(датум)	

ЗАХТЕВ за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Марка (Петар) Пишева
(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНД Марко (Петар) Шишев
ИДАТ (име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под
насловом: _____

Рехабилитација културног релативизма у савременим антрополошким истраживањима

ислама

Универзитет је дана 1.11.2011. својим актом под бр 06-7608/43 дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила: _____
Рехабилитација културног релативизма у савременим антрополошким истраживањима
ислама

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Марка (Петар) Пишева
(име, име једног од родитеља и презиме)

образована је на седници одржаној 4.04.2013. одлуком факултета под бр 463/1-XIV/8 у саставу:

Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1. др Милош Миленковић	ванредни проф.	Етнологија-антропологија	Филозофски ф.
2. др Сенка Ковач	редовни проф.	исто	Филозофски ф.
3. др Иван Вуковић	доцент	филозофија	Филозофски ф.
4. др Дарко Танасковић	редовни проф.	оријенталистика	Филолошки ф.
5. др Војислав Станимировић	доцент	правна историја	Правни ф.

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 16.05.2013.

Прилог: 1. Извештај комисије са предлогом 2. Акт Наставно-научног већа факултета о усвајању извештаја 3. Примедбе дате у току стављања извештаја на увид јавности, уколико је таквих примедби било.	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА Проф. др Милош Арсенијевић
--	---

Универзитет у Београду

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Наставно-научном већу

На седници Наставно-научног већа, одржаној 04.04.2013. године, изабрани смо у комисију за оцену и одбрану рукописа докторске дисертације „Рехабилитација културног релативизма у савременим антрополошким истраживањима ислама“ Марка Пишева, МА, истраживача-сарадника Одељења и Института за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду. Пошто смо прочитали дисертацију и проценили њен квалитет, и након што смо размотрили пратећу документацију, подносимо већу следећи

ИЗВЕШТАЈ

Докторска дисертација Марка Пишева „Рехабилитација културног релативизма у савременим антрополошким истраживањима ислама“ обликована је према Упутствима за обликовање докторских дисертација Универзитета у Београду и суштински и формално одговара стандардима очекиваним од завршних радова на докторским студијама нашег Универзитета. Дисертација је дужа од стандардне. Састоји се од 137, 356 речи одн. 968,951 словних места, што одговара обиму од преко 33 ауторска табака одн. обиму 4,5 стандардне монографије на Филозофском факултету. Делови дисертације су, према прописима, објављени у релевантним научним часописима и саопштени на научним скуповима, у земљи и иностранству.

Текст дисертације структурисан је у осам поглавља: „Увод“, „Треће око разума: Реафирмација културног релативизма као (само)критичног и аутокорективног теоријског концепта“, „Алтернативни путеви прогреса: ислам и муслиманске модерности између традиција и реформизама“, „Право на вео. Равноправност полова, људска права и други демони релативизма“, „Западни и исламски концепти људских права: значај културно

релативистичких перспектива у корист грађења теоријско-методолошки одрживе антропологије људских права“, „Антропологија на обали реке Стикс: Кратак водич за разумевање „људске бомбе“ у савременим интерпретацијама исламског самоубилачког тероризма“, „„Зовите их по очевима њиховим“: мушка стерилност и нове репродуктивне технологије у светлу ислама“ и „Закључак: домети објективности у антрополошким истраживањима ислама“ уз библиографију и прописане прилоге.

У „Уводу“, кандидат читаоца уводи у савремену демонизацију-путем-есенцијализације ислама, као „дежурног кривца“ за тероризам, родну неравноправност, диктатуру и репресију, економску зосталост, религијски фундаментализам и сл. пошаста данашњице. Ослањајући се на општу антрополошку теорију културе, посебно на оне њене елементе изграђене у антрополошким истраживањима мултикултурализма, кандидат – не игноришући објективне друштвене проблеме које културни контакт може да произведе – позива на мисаони експеримент рехабилитације релативистичког теоријско-методолошког интерпретативног оквира. Културни релативизам, некада основна оријентација европских етнолошких традиција и културно-антрополошке традиције у Америкама, који је током двадесетог века успео да завреди двоструки статус глобалног маркера дисциплине али и основног повода за њену самокритику и излазак на лош глас на интердисциплинарној сцени, по кандидату треба рехабилитовати. Кандидатовим речима: „...бранићемо теоријско-методолошку позицију која предлаже да је самокритичан и ауто-корективан културни релативизам не само пожељан, већ и нужан теоријски приступ у савременим антрополошким проучавањима ислама, уколико ови истраживачки подухвати желе да очувају научни кредибилитет.“ Овај наизглед парадоксални поглед на релативизам као на средство постизања самерљивости и залог научне објективности, уместо као на узрок производње несамерљивости и обесмишљавање научног статуса антропологије, кандидат је демонстрирао на примерима који су му у наредним поглављима послужили као носиоци постепеног излагања аргументације.

У поглављу „Треће око разума: Реафирмација културног релативизма као (само)критичног и аутокорективног теоријског концепта“, кандидат је из перспективе историје идеја анализирао различите појмове релативизма и различите функције које је он добијао током релативно кратке али полемички плодне историје дебата у антрополошкој теорији и методологији. Указујући на трансформацију употреба три варијанте релативизма у антропологији – културног релативизма у ужем смислу, моралног и епистемолошког релативизма, кандидат читаоца уводи у историјат функција које је релативизам имао у дисциплинарној али и широј интердисциплинарној историји. Од ране концепције која је служила за увођење начела толеранције према непоизнатом и неразумљивом у на расизму заснованој антропологији на прелазу из 19. у 20. век; преко релативизма као појма, приступа и проблема око којег су исплетене најфиније дебате о објективности и с њом повезаним научним статусом антропологије и друштвено-хуманистичких наука уопште; све до релативизма као погрешно перципираног теоријског језгра постмодернизма у сцијентистичким редукцијама новијег доба, кандидат нас постепено уводи у лагуме антрополошке теорије и методологије, и анализира узроке због којих је током последњих деценија и могло да дође до редукције културног на морални релативизам, те до његовог одбацивања у том смислу, посебно у савременим полемикама о „исламу“.

Значај рехабилитације релативистичке антропологије кандидат демонстрира већ у првој студији случаја уврштеној у ову дисертацију, у поглављу „Алтернативни путеви прогреса: ислам и муслиманске модерности између традиција и реформизама“. На трагу антропологије ислама Ернста Гелнера, чијим се делом – посебно критиком постмодернизма у антропологији – кандидат и раније с успехом бавио, у овом поглављу он демистификује идеју о судару цивилизација, изграђену на поимању ислама и исламских друштава као инхерентно антимодерних, као „Другог“ тзв. „Западне цивилизације“. Представљајући и анализирајући исламски модернизам и исламске модерности, алтернативне главном току развоја Западне цивилизације, Пишев не улази само у дијалог с Гелнером и ауторима који су истраживали трансформацију исламских друштава на гелнеровском трагу, већ истовремено и с Вебером и исламским модернистима,

попут Хана, Афганија, Абдухуа или Икбала, како би показао разноврсност, конфликтност, секуларност и друга својства исламске модерности, успешно демистификујући и у науци популарне представе о исламу као уопштеном другом, о исламским интелектуалцима као робовима клера, и о исламским друштвима као контејнерима затуцаности. Његов релативистички приступ открива читаоцу нијансе трансформације у међусобним разликама исламских друштава и изразиту флексибилност шеријата, који је у зависности од изванрелигијских околности прилагођаван у различитим друштвима, узимајући многобројне форме - од темеља тоталитаризма до чувара грађанских права и бранитеља цивилног друштва, уз бројне прелазне облике.

За разлику од поглавља о многоструким модерностима, у којем је релативизам користио како би демистификовао исламска друштва као хомогену целину коју одликује један алтернативни ток историјском развоја супростављен тзв. „Западу“, у поглављу „Право на вео. Равноправност полова, људска права и други демони релативизма“ кандидат анализу премешта на индивидуални ниво с намером да демонстрира експланаторни потенцијал релативистичког приступа. Ту он кроз анализу налаза интерпретативне антропологије ислама формулише могућа алтернативна објашњења културне праксе прекривања главе, или и главе и лица, код муслиманских жена, која се у западној имажинацији готово по правилу тумачи као симбол женске потчињености. У овом поглављу кандидат показује изузетну одмереност и способност да приступи анализи друштвено осетљивих питања. Бранећи тезу према којој нема значајније инкомпатибилности нити искључивости између тзв. „западних“ и тзв. „исламских“ моралних вредности, кандидат нуди објашњење о културној а не моралној основи обичаја прекривања објашњавајући да је по среди културни конфликт моралних приоритета а не примордијални конфликт несамерљивих моралних система. Богатом и сложенем аргументацијом, којој нема места у сажетој форми реферата, кандидат води читаоца кроз поље значења откривених антрополошких истраживањима међу припадницима исламских култура, успешно избегавајући да се идентификује с проучаванима и клонећи се оправдавања, за разлику од објашњавања, њихових културних пракси. С посебним освртом на исламски секуларни феминизам и уверљиво заступајући

тезу према којој третман културне универзалије (попут потчињености жена широм планете) нема изгледа на успех уколико игнорише локалне контексте и намеће стране обичаје, кандидат показује да они који модернизацију спроводе по правилу ризикују да изазивањем отпора туђину заправо изазову ретрадиционализацију, што је пример који нам је познат и из сопствене културе.

У поглављу „Западни и исламски концепти људских права: значај културно релативистичких перспектива у корист грађења теоријско-методолошки одрживе антропологије људских права“, кандидат је био пред незахвалним задатком да понуди релативистичко разумевање културних пракси које се, према стандардима културе у којој живи и ради, сматрају очигледним кршењима основних права и фундаменталних слобода индивидуа. Уводећи читаоца у дебату о моралним универзалијама и релативности њихове спецификације у појединачним моралним и правним контекстима, кандидат објашњава тешко раскидиву (или сада већ нераскидиву) везу између колонијализма, модернизације, демократизације и отпора универзалним-као-западним концептима људских права у исламских друштвима. У форми хипотетичког закључка, кандидат завршава анализу у овом поглављу остављајући читаоца без коначног одговора али с хеуристички плодним недоумицама посебно вредним расправе на усменој одбрани тезе.

У наредном поглављу, „Антропологија на обали реке Стикс: Кратак водич за разумевање „људске бомбе“ у савременим интерпретацијама исламског самоубилачког тероризма“, кандидат се нашао пред још захтевнијим задатком у односу на претходно поглавље. Док је претходећа расправа имала апстрактни теоријско-методолошки карактер, расправа о бомбашима-самоубицама покреће питања о антропологији као потенцијалној слушкињи тероризма. Уколико антрополози релативистичке оријентације заиста дају себи слободу да промишљају праксе самоубилачког тероризма уместо да га просто осуде и придруже се глобалном рату против истог, нису ли они у ствари саучесници монструозних религијских фундаменталиста!? На овако клизавом терену моралног ризика кандидат је успео да, минуциозном анализом, рашчлани логику самоубилачког тероризма и приближи је разумевању, од којег могу да имају

користи како поборници тако и критичари верског фундаментализма. У том смислу, кандидат је успео да досегне идеал интерпретативне симетрије. Док је у претходним поглављима припремао аргументацију за рехабилитацију културно релативистичког разумевања културних пракси ислама као „значајног Другог“ тзв. „Запада“, у овом поглављу је и демонстрирао експланаторну моћ релативистичке антропологије, уз сва њена социјалнопсихолошка и пенолошка ограничења.

У последњем примеру, анализираном у поглављу „„Зовите их по очевима њиховим“: мушка стерилност и нове репродуктивне технологије у светлу ислама“, кандидат користи културну концептуализацију несумњивог напретка науке и технологије, посебно на пољу примене у медицинске сврхе (на пример, путем омогућавања асистираних хуманих оплодње), да урони у културну логику ислама. Анализирајући везе које савремени исламски биоетичари успостављају с куранским начелима, кандидат и на овом примеру доказује да нема ислама као таквог, једног и јединственог, већ да је релативистичка анализа коју друштвено-хуманистичке науке могу да спроведу у конкретним исламским друштвима та која глобалној одн. западној науци може да пружи основ за научни приступ наводно радикално културно другачијим људским световима.

„Закључак“ дисертације не носи случајно поднаслов „...домети објективности у антрополошким истраживањима ислама“. За разлику од интердисциплинарно популарних представа о релативизму, поглавито антрополошком, као о негацији објективности (поимане као основног својства научног дискурса који га разликује од не-науке), а које су се формирале током дугог 20. века и затим муњевито усидриле у нашој имагинацији током кратких дебата о постмодернизму, кандидат нас у традицији историјско-методолошке школе у којој је обучен, враћа у епоху историје дисциплине у којој је *релативизам, управо супротно наведеним тврдњама, служио као средство постизања самерљивости, у контексту у којем је несамерљивост виђена као основна препрека достизања научног статуса једне нужно компаративне дисциплине*).

Кандидат се при изради ове дисертације суочио с два кључна изазова. Детаљно преиспитујући теоријско-методолошки оквир културног релативизма кроз разматрање актуелних друштвених, културних, политичких и правних недумица које тзв. глобана наука и јавност имају с исламским друштвима и културним праксам у њима с једне стране, и на сталном опрезу да не повреди осећања учесника у дубоким идентитетским споровима који се ратно рефлектовали и на друштво у којем сам живи, кандидат је успешно одговорио на ове изазове, изнад очекивања уобичајених за школски рад.

Сумирано, кандидат је досегао висок стандард наговештен још пријавом теме, озбиљно аргументујући неопходност рехабилитације културног релативизма и улогу коју социокултурна антропологија, ослоњена на сродне друштвено-хуманистичке науке (посебно на историју идеја, упоредну правну традицију и оријенталистику) може да одигра у демантовању све актуелнијих позива на пуко мирење са „сударом цивилизација“, објашњавајући тзв. „варварске“ културне праксе отворена ка њиховом контекстуалном разумевању. Посебно се истичу они делови аргументације, оплемењени примерима, у којима је кандидат демонстрирао да културни релативизам, као теоријско-методолошка оријентација у хуманистици, не служи превенцији успостављања или рушењу постојећих мостова међу културама, већ управо супротно – служи као методолошко оруђе настојања да оне постану аналитички самерљиве, драгоцено нас подсећајући тиме да се проблеми компаративног метода не морају нужно решавати само осиромашујућим сцијентизмом ослоњеним на статистичке редукције и медијске илузије, што је чест случај, готово манир данашњице. Поврх свега наведеног, комисија је у прилици да похвали и неуобичајено леп стил кандидата, нетипичан за савремену научну продукцију, којим нас је кандидат увео у свет идеја у којем су се теорија, методологија и друштвени проблеми испреплитали као у неком филозофски информисаном детективском роману.

Имајући све наведено у виду, комисија предлаже Наставно-научном већу Филозофског факултета у Београду да одобри усмену одбрану докторске дисертације Марка Пишева „Рехабилитација културног релативизма у савременим

антрополошким истраживањима ислама“, за шта су се према нашем мишљењу стекли сви услови.

У Београду

09.04.2013.

КОМИСИЈА

проф. др Сенка Ковач

проф. др Дарко Танасковић,
Филолошки факултет у Београду

доц. др Војислав Станимировић,
Правни факултет у Београду

доц. др Иван Вуковић

проф. др Милош Миленковић, ментор